

Putranjiva roxburghii (Putranjiva)

Classification-

Kingdom- Plantae

Division- Magnoliophyta

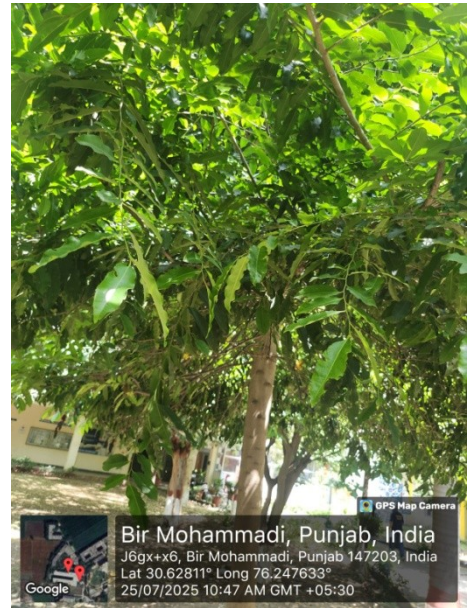
Class- Magnoliopsida

Order- Malpighiales

Family- Putranjivaceae

Genus- *Putranjiva*

Species- *roxburghii*

Habitat- Commonly planted as an avenue and ornamental tree in urban areas and parks of Punjab; thrives in well-drained soils and tolerates dry and hot climates.

Morphology- *Putranjiva roxburghii* is a medium-sized, evergreen tree with dense, drooping branches and a rounded crown, typically growing up to 10–12 meters in height. Leaves are simple, alternate, and elliptic to oblong with a glossy green surface. Flowers are small, greenish-yellow, and unisexual, with male and female flowers on separate trees (dioecious). The fruit is a drupe, elliptical, and contains a single hard seed. The plant is known for its pendulous foliage and neat appearance, making it ideal for landscaping.

Economic Importance-

Seeds traditionally used as amulets for protecting children against evil (hence the name “Putranjiva” – “life of son”).

Contains mustard oils (glucosinolates) with potential bioactive and insect-repellent properties.

पुत्रंजीवा रॉक्सबर्गाई (पुत्रंजीव)

वर्गीकरण -

जगत – पादप

विभाग – मैग्नोलियोफाइटा

वर्ग – मैग्नोलियोप्सिडा

क्रम – माल्पिघिएल्स

कुल – पुत्रंजीवेसी

जाति – पुत्रंजीवा

प्रजाति – रॉक्सबर्गाई

आवास (Habitat):

यह वृक्ष पंजाब के शहरी क्षेत्रों और पार्कों में सजावटी और पंक्तिबद्ध वृक्ष के रूप में लगाया जाता है। यह सूखी और गर्म जलवायु में अच्छी तरह बढ़ता है और अच्छी जलनिकासी वाली मिट्टी को पसंद करता है।

आकृति-विज्ञान (Morphology):

Putranjiva roxburghii एक मध्यम आकार का, सदाबहार वृक्ष है जिसकी शाखाएँ लटकती हुई और सघन होती हैं, और इसकी छतरी गोल होती है। इसकी सामान्य ऊँचाई 10–12 मीटर तक होती है। पत्तियाँ सरल, वैकल्पिक (alternate), अंडवृत्त से आयताकार और चमकदार हरी होती हैं। फूल छोटे, हरे-पीले रंग के होते हैं और नर व मादा फूल अलग-अलग वृक्षों पर होते हैं (द्विलिंगी या dioecious)। फल एक गूदा युक्त (drupe) होता है, अंडाकार, जिसमें एक कठोर बीज होता है।

आर्थिक महत्व (Economic Importance):

बीजों का उपयोग पारंपरिक रूप से बच्चों को बुरी नज़र से बचाने के लिए ताबीज के रूप में किया जाता है (इसका नाम “Putranjiva” – पुत्र का जीवन, इसी से जुड़ा है)।

इसमें सरसों के तेल जैसे ग्लूकोसिनोलेट्स पाए जाते हैं, जिनमें कीट-प्रतिरोधक और जैव-सक्रिय गुण हो सकते हैं।

ਪੁੱਤਰੰਜੀਵਾ ਰੌਕਸਬਰਗੀ (ਪੁੱਤਰੰਜੀਵਾ)

ਵਰਗੀਕਰਨ -

ਰਾਜ - ਪੰਜੇ

ਵਿਭਾਗ - ਮੈਗਨੋਲਿਓਫਾਈਟਾ

ਵਰਗ - ਮੈਗਨੋਲਿਓਪਸਿਡਾ

ਕ੍ਰਮ - ਮੈਲਿਪਿਘੀਏਲਸ

ਪਰਿਵਾਰ - ਪੁੱਤਰੰਜੀਵੇਸੀ

ਜੀਨਸ - ਪੁੱਤਰੰਜੀਵਾ

ਪ੍ਰਜਾਤੀ - ਰੌਕਸਬਰਗੀ

ਆਵਾਸ (Habitat):

ਇਹ ਦਰੱਖਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਅਤੇ ਪਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਜਾਵਟੀ ਅਤੇ ਰੋਡ-ਸਾਈਡ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਰਮ ਅਤੇ ਸੁੱਕੀ ਹਵਾਮਾਨ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਨਿਕਾਸੀ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਆਕਾਰ ਰਚਨਾ (Morphology):

Putranjiva roxburghii ਇੱਕ ਦਰਮਿਆਨਾ ਕੱਦ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਰਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਦਰੱਖਤ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਲੰਬਾਈ 10-12 ਮੀਟਰ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਥੱਲੇ ਵੱਲ ਝੁਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਸੰਘਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੱਤੇ ਸਧਾਰਨ, ਬਦਲਵੇਂ, ਚਮਕਦਾਰ ਹਰੇ ਅਤੇ ਅੰਡਾਕਾਰ ਜਾਂ ਲੰਮੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫੁੱਲ ਨਿਕਾਸੀ ਰੰਗ ਦੇ, ਨਰ ਅਤੇ ਮਾਦਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਰੱਖਤਾਂ ਤੇ ਹੋਂਦੇ ਹਨ (ਦੋਲਿੰਗੀ - dioecious)। ਫਲ ਇੱਕ ਕਠੋਰ ਬੀਜ ਵਾਲਾ ਗੂਦਾਦਾਰ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਰਥਿਕ ਮਹੱਤਤਾ (Economic Importance):

ਇਸ ਦੇ ਬੀਜ ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਤਾਬੀਜ਼ ਵਜੋਂ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨੂੰ “ਪੁੱਤਰੰਜੀਵਾ” ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

ਇਸ ਵਿਚ ਗਲੂਕੋਸਿਨੋਲੇਟ ਨਾਮਕ ਤੇਲ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੀਟਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਅਤੇ ਚਿਕਿਤਸਕ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।